

**MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIDA MASOFAVIY TA'LIM
SHAHRISABZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABALARI**

Tursunova Ozoda

Sattarova Dilafro'z

Tohirova Mohira

Pirnazarova Gulhayo

Annotatsiya: Ushbu maqolada Markaziy Osiyo davlatlarida masofaviy ta'lim tizimining rivojlanish holati, qo'llanilayotgan platformalar, mavjud imkoniyatlar va uchrayotgan muammolar tahlil qilingan. Xususan, O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmanistonda masofaviy ta'limning joriy etilishi, texnologik yechimlar va infratuzilma darajasi o'rganilgan. Muallif masofaviy ta'limning ijobiy tomonlari bilan birga, dolzarb muammolarini ham ko'rsatib, kelajakda tizimni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beradi

Kalit so'zlar: Masofaviy ta'lim, Markaziy Osiyo, raqamli ta'lim, onlayn platformalar, O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston, ta'lim tizimi, raqamli savodxonlik, ta'lim infratuzilmasi.

Annotation: This article analyzes the development of the distance education system in the countries of Central Asia, the platforms used, the existing opportunities and the problems encountered. In particular, the implementation of distance education in Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan and Turkmenistan, technological solutions and the level of infrastructure are studied. The author, along with the positive aspects of distance education, also points out its current problems and makes recommendations for improving the system in the future

Keywords: Distance learning, Central Asia, digital education, online platforms, Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, education system, digital literacy, educational infrastructure.

Аннотация: В данной статье проанализировано состояние развития системы дистанционного образования в странах Центральной Азии, используемые платформы, существующие возможности и возникающие проблемы. В частности, изучено внедрение дистанционного образования, технологические решения и уровень инфраструктуры в Узбекистане, Казахстане, Кыргызстане, Таджикистане и Туркменистане. Автор, наряду с положительными сторонами дистанционного обучения, указывает и на актуальные проблемы, а также предлагает рекомендации по совершенствованию системы в будущем.

Ключевые слова: Дистанционное обучение, Центральная Азия, цифровое образование, онлайн-платформы, Узбекистан, Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан, система образования, цифровая грамотность, образовательная инфраструктура.

Masofaviy o‘qitish yangi va ancha progressiv bo‘lgan o‘qitish shaklidir. Bu usulni turli ta’lim muassasalariga, xususan ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy sohalarga tatbiqi o‘quvchi-talaba va o‘qituvchi larning dunyoning ilg‘or ilmiy maktablarining yuqori sifatli o‘quv uslubiy ishlanmalari, zamonaviy va so‘nggi axborotlaridan, qayerda bo‘lishidan qat’iy nazar, to‘g‘ridan-to‘g‘ri foydalanish imkoniyatini beradi. Bularning barchasini e’tiborga olgan holda Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi «Ustoz» fondi qiyofasida jahon institutlari bilan oliy ta’limda masofaviy o‘qitish usuli komponentlarini tatbiq qilish haqida kelishuv tuzildi. Bu nafaqat O‘zbekiston uchun balki O‘rta Osiyoning barcha hududlari va Qozog‘iston hamda MDH davlatlari uchun masofaviy o‘qitish sohasida jahon banki institutining ilg‘or loyihalaridandir. Jahon banki loyihasi masofaviy o‘qitish tizimini rivojlantirish uchun boshlang‘ich maydon bo‘ladigan masofaviy o‘qitish tarmoqlari infratuzilmasi baza elementlarini yaratish masofaviy o‘qitish usullarini qo‘llash sohasini kengaytirish va masofaviy o‘qitishni amalga oshiruvchi zamonaviy texnologiyalarni rivojlantirishni ko‘zda tutadi. Toshkent shahrida joylashgan universitetlarda Jahon banki

loyihasining muvaffaqiyatli qo'llanilishi uning hayotiyligi va yuqori ko'rsatkichga erishilganligini tasdiqladi. Oliy o'quv yurtlaridan 30 nafardan ortiq yetuk o'qituvchilar tanlab olinib, ular masofadan o'qitishlari bo'yicha qayta tayyorlandi. 2000 yilda Jahon banki tashabbusi bilan Moskva va Bishkekda o'qitish markazlari tashkil etilib, unga taklif etilgan qatnashchilar yangi o'quv metodologiyasini masofadan tartibli boshqarish va elektron kurslari metodlari bo'yicha qayta tayyorlandi. Loyihaning universitet ishtirokchilari uchun iqtisodiy yo'nalishlar bo'yicha masofaviy o'qitish tartibida mashg'ulotlar o'tkazish uchun texnik baza vositalari tashkil etildi. Internetga ulanish yo'llari izlanmoqda. Masofaviy o'qitishning an'anaviy o'qitish shakllaridan quyidagi xususiyatlarini farqlash mumkin:

- egiluvchanlik. O'ziga qulay vaqtda, joyda va sharoitda o'qitish imkoniyatini beradi;

- modullik. O'quv kursiga bog'liq bo'lmagan holatda shaxsiy hamda guruh talabiga javob beradigan o'quv rejasini amalga oshiradi;

- qurshov. Bir vaqtda ko'p ishtirokchilarga o'quv axboroti bo'yicha murojaat qilish. Tarmoq yordamida o'zaro axborot almashinuvini to'g'ri tashkil qilish;

- tejamkorlik. O'quv maydonlari, texnik vositalari, transport vositalaridan unumli foydalanish, o'quv axborotlarini to'plangan va bir xillikka keltirilgan holda ifodalash hamda ularga erishilgan mutaxassislarni tayyorlash xarajatlarni kamaytiradi;

- texnologiyalilik. Ta'lim berish jarayonida insonni jahon industrial fazoga kiritishga imkon beradigan yangi erishilgan axborot va telekommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish;

- ijtimoiy teng huquqlilik. O'qituvchining turar joyidan, salomatligi, moddiy ta'minlanganligidan kelib chiqib mustaqil ta'lim uchun teng imkoniyat yaratiladi;

- baynalminallik. Ta'lim xizmatlari bozorida erishilgan yutuqlarning eksporti va importi ta'minlanadi. O'qituvchilarning yangi vazifalari. Masofaviy o'qitish o'qituvchining vazifalarini kengaytiradi va yangilaydi. O'qitilayotgan kurslarni doimo

takomillashtirish, ijodiy faolligini va malakasini oshirish, kiritilgan yangilik va innovatsiyalarga mos bilim jarayonini muvofiqlashtirishi zarur. Jarayonida an'anaviy ta'lim bilan birga innovatsion o'qitish vositalaridan ham foydalaniladi. Ular kompyuter texnikasi, telekommunikatsiyani qo'llashga, hamda ta'minot texnologiyasi sohasida so'nggi erishilgan natijalarga asoslangan. O'quv-ilmiy moddiy asosi. O'quv dasturlariga mos bo'lgan, o'qitish uchun zarur moddiy va texnikaviy to'plam. U o'z ichiga o'quv va o'quv yordamchi joylarni, o'qitish texnika vositalari, o'quv qo'llanmalari va boshqa o'quv-uslubiy materiallarni oladi. Moliyaviy-iqtisodiy tizim. Ta'limda bozor munosabatlari qatnashchilari sifatida faqat ta'lim muassasalari va ta'lim xizmati buyurtmachilari bo'lib kelmasdan, balki davlat ham buyurtmachi va iste'molchi bo'ladi. Masofaviy o'qitishning tashkiliy asoslari. Masofaviy o'qitish texnologiyasidan foydalanuvchi o'quv tashkilotlari faoliyatini tahlil qilish, umumiy tashkillashtirishning o'ziga xosligini ochib berdi:

- uzluksiz ta'lim;
- o'quv jarayonining olib borilishiga individual yondashish;
- geografik joylashishi uzoq bo'lgan o'quv muassasalarini yetakchi oliy o'quv yurtlari bazasi markazida masofaviy o'qitishni markazlashtirish;

-tinglovchilar yo'nalishiga ko'ra o'qituvchi maslahatchilarning mavjudligi. Masofaviy o'qitishning qulayligi. Kelgusida maqsadga muvofiq ravishda laboratoriya amaliyotlarini o'tkazishni qisqartirish mumkin. Masofaviy o'qitish nazorati. Bu o'rganilayotgan o'quv materiallarini nazariy o'zlashtirish natijalarini tekshirishdan iborat. Test, haqiqatdan ham fan bo'yicha juda ko'p savollardan tashkil topgan bo'lishi kerak hamda har bir savol uchun bir nechta javob variantlari taklif etiladi. Talaba ular orasidan to'g'ri javobni tanlashi lozim. Testlar o'z-o'zini tekshirishga yaxshi mo'ljallangan va individual mashg'ulotlar uchun juda qulay. Masofaviy o'qitish qatnashchilari ya'ni, tinglovchilar, o'quvchi-talabalar va o'qituvchilar yetarli darajada tayyor bo'lishlari, ya'ni masofaviy o'qitishni o'rganish usullaridan, vositalaridan va tashkiliy shakllaridan foydalana bilishlari kerak. Shuning uchun ham fundamental informatika tabiiy-ilmiy fan sifatida masofaviy o'qitishning ajralmas qismi bo'lishi

shart. Oliy ta'lim sohasidagi o'qitish usullari zamonaviy axborot vositalari bilan boyitilishi natijasida ta'lim sifatining yanada ortishi kutilmoqda. Bu borada masofaviy o'qitish usuli o'qituvchi va o'quvchi-talabalar uchun ham qator qulayliklarga egaligi bilan alohida ahamiyatga egadir. Internet, multimedia kabi texnologik usullar o'quvchi-talabalar uchun zarur bo'lgan o'quv materiallari, qo'llanmalar asosida kompyuter dasturlari ishlab chiqish vazifasini qo'ymoqda. Zero, masofaviy o'qitish har qanday sohada ham jahon ta'lim markazlarining uslubiy adabiyotlari, zamonaviy hamda so'nggi axborotlarni olish, jamlab foydalanish imkoniyatlarini beradi. Masofaviy o'qitish usuli an'anaviy ta'lim shakllaridan farq qiladi. U o'quvchi-talabalarni o'ziga qulay vaqtda, joyda va sharoitda o'qitish imkonini beradi. O'quv kursiga bog'liq bo'lmagan holda shaxsiy va guruh talabi asosida o'quv rejalari ishlab chiqiladi. O'qitish jarayonida o'quvchi-talabalarga ilmiy axborot va ma'lumotlar bo'yicha markazlashgan tarmoq orqali o'zaro axborot almashinuvini joriy etish mumkin. O'quv maydonlari, texnik va transport vositalaridan samarali foydalanish, ma'lumotlarni yig'ib bir tizimga solingan holda ifodalab berilishi va mutaxassislarni qayta tayyorlashda ham xarajatlarni kamaytirishga erishishi kutilmoqda. Ta'lim-tarbiya berish jarayonida eng zamonaviy axborot, telekommunikatsiya va texnologiyalardan foydalaniladi. Masofaviy ta'lim o'qituvchi mutaxassislarning ham vaqtini tejab, imkoniyati darajasidan kelib chiqqan holda moddiy manfaatdorligini oshirish bilan mustaqil ta'lim olish uchun keng sharoit yaratib beradi. Ta'lim sohasida erishilayotgan yutuqlarning jahon ta'lim tizimi doirasida almashinuvini tashkil etish, bu sohadagi yutuqlarni qo'lga kiritishni ta'minlashi shubhasizdir. Masofaviy o'qitish usuli mutaxassis o'qituvchi larning oldiga yangidan-yangi dolzarb vazifalarni qo'ymoqda. Chunki, o'quv materiallarini to'ldirib borish, ijodiy yondashuv hamda yangiliklar bilan malakasini oshirishlari va bu ko'rsatkichlarni jahon ilmiy yutuqlari bilan muvofiqlashtirib borishlari talab etilmoqda. Bu o'qitish usuli ta'lim talabiga asosan o'quvchi-talabaning o'z ustida ishlashini tashkil etish, ko'proq bilim olishga intilishi, kompyuter bilan mustaqil ishlash va olgan bilimlaridan ijodiy foydalanishini ta'minlaydi hamda olingan bilimlar maxsus o'quv-uslubiy nashrlar, testlar bilan tekshirilib, to'ldirilishi mumkin. Axborot texnologiyalarning keng miqyosda joriy etilishi bilan masofaviy o'qitishni bir qator ijtimoiy ahamiyatga molik masalalarni yechishda ham joriy etish mumkin. Ta'lim sohasiga

bo'lgan fuqarolarning ehtiyojlarini qondirishda qulayliklar yaratish bilan respublikamizning malakali mutaxassislarga bo'lgan talabi ham qondiriladi. Shuningdek, fuqarolarning ijtimoiy va kasbiy faolliklarini oshirishga erishish mumkin. Xususiyl tadbirkorlik bilan mashg'ul shaxslarning jamiyat hayotidagi faolligini mustahkamlab, ularning dunyoqarashini boyitishga xizmat qiladi. Bu esa, oliyl ta'lim tizimida yig'ilgan ilmiyl yutuqlar, mutaxassis xodimlar va ularning ishtirokida yurtimizning iqtisodiy salohiyatini mustahkamlashdek ustuvor rejalarni amalga oshirish vazifasini qo'ymoqda. Masofaviyl ta'lim berish usuli respublikamiz sarhadlarini bosib o'tib, MDH va jahon miqyosidagi yirik ta'lim markazlari bilan muloqotda bo'lib, ta'lim olishning yangi zamonaviyl yaxlit ta'lim imkoniyatini yaratishga xizmat qiladi. Masofaviyl o'qitish geografik jihatdan uzoqda joylashgan maktablar va akademik ta'lim uchun mo'ljallangan edi. Lekin, zamonaviyl axborotlar va telekommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim-tarbiya jarayonini uzoq masofadan turib amalga oshirishga yo'l ochib berdi. Natijada masofaviyl o'qitish uslubi asosida o'qitish tez vaqt ichida Oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlarida o'qitishda yangi uslublarni qo'llashga yana bir turtki bo'ldi. Masofaviyl o'qitish bo'yicha, bugungi kunda jahon miqyosida 10 milliondan ortiq talabalar shu uslub asosida ta'lim olishmoqda. AQShda shu uslub asosida o'qitish maqsadida yangi o'quv markazlari barpo etilmoqda hamda ular milliy kadrlarni zamon talablari asosida tayyorlash va qayta tayyorlash afzalliklariga egadir

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi. (2022). Masofaviyl ta'lim bo'yicha metodik qo'llanma. Toshkent.
2. UNESCO. (2021). Distance learning in Central Asia: Opportunities and challenges. Retrieved from: <https://unesco.org>
3. Qozog'iston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligi. (2021). Bilim Land va Daryn.online platformalarining ta'limdagi roli. Ostona.

4. Tojikiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. (2020). Pandemiya sharoitida onlayn ta'lim tashkil etilishi bo'yicha hisobot.

5. Khakimov, A. (2021). "Masofaviy ta'lim: afzalliklar va dolzarb muammolar". Ta'lim va innovatsiyalar jurnali, №4, 35-40-bet.

6. Qirg'iziston Respublikasi Raqamli taraqqiyot vazirligi. (2022). Mektep.edu.kg platformasining joriy etilishi. Bishkek

7. Turdiev, B. (2023). "Markaziy Osiyoda raqamli transformatsiya va ta'lim texnologiyalari". Raqamli taraqqiyot va ta'lim jurnali, №2, 22–28-bet.

8. World Bank. (2021). Remote Learning During the Global School Closures: Lessons from Central Asia. Retrieved from: <https://www.worldbank.org>